

מעקב פסיקה

ת"צ (ת"א) 22700-11-11 שורץ ואח' נ' אמות השקעות בע"מ ואח' (פורסם בנבו, 06.11.18), ערכאה: בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו מפי השופטת שושנה אלמגור:

בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, מפי השופטת שושנה אלמגור, אישר את הסדר הפשרה במסגרת בקשה לאישור תובענה ייצוגית, אליו הגיעו הצדדים: דניאל שורץ ואח', משתמשי התחבורה הציבורית בירושלים, והתחנה המרכזית בירושלים וחברות נוספות. התובענה הייצוגית עסקה בשאלת אחריותן של המשיבות לזיהום האוויר החולש באזור תחנת האוטובוסים המרכזית של העיר ירושלים. לפי ההסדר, המשיבות, בעלות התחנה ומפעילותיה, יפצו את הציבור ב-12.4 מיליון ₪ בגין זיהום האוויר החמור בתחנה. ניכר כי מדובר בסכום הפשרה הגבוה ביותר שהושג עד כה בתביעה ייצוגית העוסקת באחריות סביבתית בכלל ובתחום זיהום האוויר בפרט.

בבקשה לאישור התביעה כייצוגית טענו המבקשים כי זיהום האוויר בתחנה הוא מפגע אשר עלול להסב, ואף גורם, נזק לעוברים ושבים בה או לידה וכי חומרתו גוברת כאשר החשיפה אליו נעשית במישרין. לטענת המבקשים, מאז תוכננה התחנה ועד שנים לאחר שנפתחה, הטיפול באיכות האוויר בתחנה המרכזית הוא בגדר מחדל מתמשך וידוע, ולוקה בליקויים קשים. טענות המבקשים נסמכו על דוח שהוגש מטעם המשרד להגנת הסביבה, אשר ביולי 2011 הציב בשטח התחנה המרכזית תחנה ניידת לניטור אוויר. מהדוח, בו נותחו ונבדקו ממצאי התחנה, עולה כי מדובר בזיהום של תחמוצות חנקן וחלקיקים נשימתיים עדינים (PM2.5) בערכים החורגים במאות אחוזים מהתקן. לצד הדוח, המבקשים הוסיפו לטענותיהם שלוש חוות דעת שנכתבו בידי מומחים בתחום, שגרסו פה אחד כי מדובר בסיכונים ממשיים הן לבריאות העובדים השוהים במתחם התחנה המרכזית והן לבריאות העוברים והשבים בה ולידה.¹ המשיבות מצדן דחו את הטענות ממספר טעמים, ביניהם טעמים חקיקתיים והסרת אחריות מהמיוחס להן.^{2,3} במסגרת עילות התביעה השונות,⁴ הנזקים להם טענו המבקשים אינם ממוניים, אלא מתבטאים בתחושות פיזיות שבהן גלומה לדידם פגיעה באוטונומיה של רצון הפרט.

כאמור, במסגרת ההסדר הוסכם על פיצוי בגובה 12,400,000 ₪ (להלן: "סכום הפיצוי") לחברי הקבוצה. מתוך סכום הפיצוי, נקבע כי סך של 7,400,000 ₪ ייועד ל"שיפור חווית השירות של הנוסעים מן התחנה ושל המבקרים בה, ולהגברת המודעות לצורך להגן על הסביבה בתוכה". תחת הגדרה זו, נכללו נושאים מרובים הנוגעים לרווחת הציבור המשתמש במתחם התחנה המרכזית. בין היתר, הקמת מתחם המתנה (שיכלול פינת הנקה, משחיקיה, לוח מודעות מקוון ועוד), התקנת שילוט לאנשים עם מוגבלות אשר ייתוסף על אלו שבחובתן של המשיבות להתקין, יודפסו ויחולקו עלוני הסברה בדבר חשיפה לזיהום אוויר במתחם התחנה ועוד. את יתרת סכום הפיצוי (5,000,000 ₪) תשלמנה המשיבות לעמותות שונות העוסקות בסיפור התחבורה הציבורית בישראל, בשמירה על איכות הסביבה ובהגנה על הטבע ובקידום עניינם של אנשים עם מוגבלויות.

¹ נספחים נג' נה' לבקשת האישור.

² המשיבות טענו לכך שחוק אוויר נקי הנזכר מעלה נחקק שנים לאחר פתיחת התחנה המרכזית.

³ המשיבות טענו לכך שהתחנה המרכזית תוכננה בהתאם להחלטות שלטוניות וכי לא היה להן יד בדבר תכנון המתחם. בנוסף, טענו המשיבות לכך שהמקור לזיהום האוויר הוא האוטובוסים ותנועתם בתוך הבניין, וקשירת קשר בין הזיהום לבין הבניין עצמו היא שגויה.

⁴ בין עילות התביעה ניתן למצוא למשל את: ס' 2 ל-[חוק למניעת מפגעים סביבתיים \(תביעות אזרחיות\)](#), התשנ"ב-1992, וס' 70 ל-[חוק אוויר נקי](#), התשס"ח-2008.

בית המשפט, בבואו לאשר את הסדר הפשרה, בחן את שיעור הנזק הלא ממוני שגרם האוויר המזוהם בתחנה לחברי הקבוצה. הודגש, כי בחינה זו סבוכה בהתחשב במספרם הרב של הגורמים המשפיעים על כך. כך למשל, ציין בית המשפט כי לא בכל שעות היממה איכות האוויר בתחנה עומדת על אותה רמה, ואף בשטחי התחנה יש שוני בערכיה וכי משך השהייה בתחנה משתנה מחבר לחבר. משכך, הוחלט כי גובה הפיצוי ייקבע בדרך של אומדנה לפי טיב הפשרה, היקפה וסבירותו של סכום הפיצוי.

סכום הפיצוי בגין נזק לא ממוני בהסדרי פשרה בתביעות ייצוגיות העוסקות בענייני סביבה הוא עניין שנוי במחלוקת ונידונו גישות שונות בפסיקה בעניין זה. טרם הוכרע בצורה חד משמעית מה הדרך הנכונה לחשב בצורה מדויקת פיצוי מסוג זה. בעניין **יעקובוביץ**,⁵ התייחסה השופטת אגמון-גונן למורכבות שבפסיקת פיצוי בגין נזק לא ממוני, בקביעתה שזו לא תצדיק מינוי בודק שכן כל מומחה הוא חסר כישורים מיוחדים לכמת ממדי נזק כזה והפיצוי הראוי בגינו, אל מול היקף הקבוצה המיוצגת. בעניין **בריוטי**,⁶ השופט קיסרי קבע כי אין אפשרות מעשית לקבוע שהסכומים הנתבעים בתביעות ייצוגיות בגין נזק לא ממוני הם סכומים המבוססים על חישוב או נוסחה כלשהם. נזקים מעין אלה לדידו, בגין פגיעה באוטונומיה ורגשות שליליים, הינם "מושג מעורפל וחמקמק". שיקול הדעת של השופטים בבואם לפסוק פיצוי בגין נזק לא ממוני הוא רחב למדי, שכן לא קיים מבנה ברור ומוחלט לפיו יש לפסוק במקרים מסוג זה. נראה שלעיתים 'מוזנח' הפיצוי לחברי הקבוצה, ולעיתים 'מוזנחת' ההרתעה שהינה שיקול מרכזי בהגשת הבקשה לאישור בתביעות ייצוגיות, וקל וחומר בפסיקת פיצוי בגין. ⁷ בעניין **מירב**,⁸ עמד השופט פרופ' גרוסקופף על הקושי הניכר בכימות הנזק הלא ממוני בגין אפליה. בפסיקתו, השתמש השופט גרוסקופף בשיקולים רוחביים הנוגעים לדיון הספציפי: פגיעה בעקרון השוויון, היקף הפרקטיקה המפלה ושיקולי אשם. ייתכן שניתן לחשוב על שיקולי רוחביים דמים בתובענות ייצוגיות המוגשות בגין נזק לא ממוני על פגיעה באיכות הסביבה, שיסיעו באומדנה של הערכת הנזק הלא ממוני גם בתביעות מסוג זה.

⁵ ת"צ (ת"א) 29117-03-13 דב יעקובוביץ נ' מי הרצליה בע"מ (פורסם בנבו 29.02.16) (להלן: "עניין יעקובוביץ"). בקשה לאישור הסדר פשרה בתובענה ייצוגית בגין הנזק שנגרם עקב הזרמת ביוב לים בהרצליה, כתוצאה מתקלה במכון לטהור שפכים. הסדר הפשרה שהונח לפני השופטת אגמון-גונן כלל התחייבות של התאגיד לשלם 6 מיליון ₪ לטובת הציבור, כאשר התובענה הוגשה על סך של 23 מיליון ₪. ביהמ"ש אישר את הסדר הפשרה לצד הביקורת הנשמעת לפיה תובענות ייצוגיות המוגשות לסעד של מיליונים מסתיימות בפשרות בסכומים נמוכים יחסית, חרף העובדה שהמזהמים אינם משלמים את הנזק שנגרם בפועל כתוצאה מהזיהום ובכך ממשיכים להחזין עלויות. השופטת אגמון-גונן קבעה כי אישור הסדר פשרה במסגרתו עדיין משלם המזהם מיליונים רבים, מעביר מסר למזהמים כי הם אינם רשאים לצמצם הוצאותיהם ולהחזין עלויות לציבור ולסביבה.

⁶ ת"צ (מחוזי חיפה) 837-07 יעקב בריוטי נ' פרוטרם תעשיות בע"מ (פורסם בנבו 26.04.10) (להלן: "עניין בריוטי"). ביהמ"ש אישר הסדר פשרה שהושג בין הצדדים, במסגרת תביעה ייצוגית שהוגשה נגד המשיבה בגין מטרדי ריח ממפעלה. בתביעה ובבקשה לאישור כימותו המבקשים את תביעת הקבוצה לפיצוי בסכום של 225 מיליון ₪ ואילו במסגרת הסדר הפשרה שאושר, התחייבה חברת פרוטרם לנקוט בצעדים לטיפול במטרדי הריח שמקורם ממפעלה, כשעלותם של צעדים אלה אינה נוגעת ישירות לחברי הקבוצה שלא יקבלו פיצוי כספי ולא תפחת מ-8 מיליון ₪. מדובר בפער משמעותי שהוצע והוסכם על ידי הצדדים במסגרת הסדר הפשרה ביחס לסעד שנתבע במסגרת התביעה הייצוגית. השופט קיסרי אישר את ההסדר תוך נימוק שהוא משיג את תוצאת אכיפת הדין ומניעת המשך קיום המטרד, תוצאה שהשגתה מצדיקה אישור ההסדר שכן התועלת לציבור בכללותו המושגת מההסדר חשובה יותר מהסכום אותו יקבלו חברי הקבוצה כפיצוי על נזק לא ממוני שנגרם להם.

⁷ אלון קלמנט, **קווים מנחים לפרשנות חוק התובענות הייצוגיות, התשס"ו-2006** 162 (הפרקליט מט תשס"ז).

⁸ ת"צ (מרכז) 8214-05-14 רונן מירב נ' איי.די.איי. חברה לביטוח בע"מ (פורסם בנבו 23.08.18) (להלן: "עניין מירב"). ביהמ"ש פסק פיצוי בגין נזק ממוני ונזק לא ממוני שנגרם כתוצאה מההבחנה בין נשים לבין גברים במתן שירות החלפת גלגל שמספקת הנתבעת (נשים לא נדרשו לשלם בעבור השירות ואילו גברים שילמו עבורו), והיווה לטענת התביעה הפליה מחמת מין ובכך הפרה של הוראות חוק איסור הפליה. השופט גרוסקופף פסק לקבוצת המבוטחים הגברים פיצוי מלא בגין התשלום עבור השירות (נזק ממנו). באשר לנזק הלא ממוני, שנגרם לטענת התובעים לכלל לקוחות הנתבעת, שסבלו נזק נפשי סובייקטיבי של השפלה ופגיעה בכבוד בגין הפליה- פסק השופט גרוסקופף על דרך של אומדנה ולא על פי חישוב אריתמטי.